

**TÜRKİYE'DE MÜLTECİLER
VE
TOPLUMSAL KABUL ÇALIŞTAYI**

MAYIS 2019

İSTANBUL RAPORU

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Burçak Sel Tüfekçi (Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği):

Merhaba değerli katılımcılar. Hepiniz ayrı ayrı hoş geldiniz. Bizler bir grup Ankaralı olarak, 2016'da, dünya dediğimiz yerin bir ev olması arzusuyla ve toplumun dezavantajlı kesimlerinin toplum sağlığını bir nefes kadar da olsa iyileşebilmesini sağlayabilmek amacıyla, Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği diye adlandırdığımız oluşumu kurduk.

Bizler, geçtiğimiz 3 senede öyle koskoca işler yapamadık belki, adımızı öyle büyük bütçeli projelerin altına yazdırmadık ya da otellerin konferans salonlarında devletinden, özel kesimine, medyasına, akademisine yüzlerce ünlü ismi ağırlayabileceğimiz büyük kaynaklara erişemedik ancak bunları yapamamaktan hiç hicap duymadık bunun eksikliğini de hissetmedik. Çünkü çıktığımız yolun kavli küçük adımlarla da olsa insana bir şekilde değmekti.

Küçük de olsa adım atabildiniz mi diye soracak olursanız, biz Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği olarak, her şeyden önce, kendi imkanlarımızla göçmenlerin ihtiyaçlarını ve buldukları coğrafyalarda yerel halk ile ilişkilerini incelemeye çalıştığımız ayrıntılı saha raporları hazırladık. Özellikle yerel halk ile göçmenler arasındaki tansiyonun yüksek olduğu Samsun, Karabük, Kırıkkale hatta Şanlıurfa gibi bölgelerde yaptığımız gözlemleri yansıttığımız bu raporları Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne sunduk.

Bir diğer yandan, Mülteci Medya isimli bir çalışma başlattık ve mültecimedya.org isimli internet sitesinde, ülkemizde yaşayan göçmenlere yönelik haberlerde kullanılan ayrımcı dile dikkat çekerek, bu dilden azade bir üslupla göçmenlere yönelik haberler yapmaya çalıştık. Ek olarak, mülteci gençlerle Türkiyeli gençleri bir araya getirerek sanat konulu atölyeler gerçekleştirdik. Daha da fazlası, ilk ayağını Şubat 2019'da gerçekleştirdiğimiz ve bahsi geçen bu küçük adımlarımızı hızlandırmamızda desteklerini esirgemeyen Friedrich Ebert Vakfı ve TED Üniversitesi ortaklığında, bugün ikincisini gerçekleştireceğimiz, Türkiye'de Toplumsal Kabul ve Göç Çalıştayı'nı hazırladık. Bir sonraki aşaması Mersin'de gerçekleşecek olan bu Çalıştay için ise, hazırlıklarımız devam etmekte.

İnsanın toplum bilincinin ilerleyebilmesine katkıda bulunma amacından yola çıkarak, göçmen nüfusunun bazı Avrupa ülkelerinin yerel nüfusundan bile fazla olduğu ülkemizde,

göçmenlerin sosyal uyumunu değil toplumsal kabulü dile getirmeyi tercih ettik. Çünkü göç eyleyenin göçtüğü yere uyumunu değil, göç denilen şeyin başına gelebileceğini hiçbir zaman bilemeyecek oluşunu ve yaşamı pahasına öz yurdundan çıkıp gidenin gittiği yere kendini uydurmasını değil, göç ettiği yere kendi gerçekliğini tüm tarihselliği ile kabul ettirmesini diledik. Bu sebeple ısrarla toplumsal kabul demekten yanayız.

Değerli katılımcılar, bizden girizgahımız şimdilik bu kadar olsun. Medya, hukuk, istihdam ve sosyal uyum gibi can yakıcı 4 konuda eş zamanlı teati halinde olacağız.

Oturumlarımız moderatörlerimizin desteğiyle gerçekleşecek ve bu oturumlara sizleri davet ederken, herhangi bir hazırlık içerisinde olmanız konusunda beklenti halinde olmadığımızı beyan etmek isteriz. Meramımız, giderek Türkiye'de can yakıcı bir mesele haline gelen göç, göçmen, mülteci, sığınmacı gibi kavramlara ilişkin duygu ve düşüncelerimizin pek çok yerden birbirine değmesidir. Şimdiden “göç eyleyip her dağda yaylanmaz” diyen ozanın çılgınlığını haksız çıkaracak bir gök kubbeye inançla emekleriniz için teşekkür ederim

Pınar Ecevitoglu (Friedrich Ebert Vakfı):

Merhaba, Hepiniz hoş geldiniz. Türkiye'de Mülteciler ve Toplumsal Kabul Çalıştayının ikincisini siz değerli katılımcılarımız ile birlikte gerçekleştirmek üzere bir aradayız. Öncelikle Friedrich Ebert Vakfı adına böyle bir etkinliğin paydaşı olmaktan onur duyduğumuzu söyleyerek başlamak istiyorum.

Mültecilik ve mülteciler söz konusu olduğunda belki de en sık atıf yaptığımız kavram insan hakları. İnsan hakları gücünü evrenselliğinden alıyor. Rengimizden, dinimizden, dilimizden, cinsiyetimizden, kısacası tüm toplumsal yüklemelerimizden bağımsız olarak salt insan olması sıfatı ile sahip olduğumuz haklar bunlar. O halde savaş, siyasal baskı ve benzeri nedenlerle, yaşadıkları ülkeden başka bir ülkeye sığınanların insan haklarının cisimleşmiş hallerinden biri olması beklenir. Ne var ki, haklar mültecilerle cisimleşmiyor. Tersine mülteci kitlesel bir kategori olarak ortaya çıktığı andan itibaren insan hakları dediğimiz kavrayışın ve pratiğin krizini ifşa ediyor. Birinci Dünya Savaşı sonrası savaşı sona erdiren barış antlaşmaları kapsamında, imparatorlukların dağılması ve yeni ulus devletlerin kurulmasıyla hakları ve statüleri mevcut ulus devletlerin sınırları içinde tanımlanamayan gruplar ortaya çıktı; mülteciler, azınlıklar ve devletsiz halklar. Bu insanların içinde bulunduğu durum tam da hiçbir ulus-devletin korumasından yararlanamadıkları, yurttaşlıklarını kaybettikleri ya da aslında hiç yurttaş olamadıkları için haklarının da olmayıştıydı. Mülteci, teoride tüm insanlığa atfedilen hakların pratikte yurttaş insanın hakları olduğu gerçeğini açığa çıkarıyordu. Yirminci Yüzyılın ikinci yarısı, insan hakları öğretisinin bizzat mülteci olgusunda açığa çıkan çelişkileri giderme çabalarına tanıklık etti. Birleşmiş Milletler'in kurulması, İnsan Hakları Evrensel beyannamesi ve Mültecilerin Statüsüne ilişkin Cenevre Konvansiyonu bu çalışmaların önde gelenleri. Öte yandan bugün mültecilik bağlamında karşı karşıya olduğumuz sorun, haklar alanındaki gelişmeler ve tartışmaların yerini giderek güçlenen bir güvenlik söyleminin almaya başlaması. Mültecileri tehdit olarak kodlayan ve kriminalize eden bu söylem, Türkiye'de de hakim söylem olmaya başlamış durumda. Modern insan hakları öğretisinin mültecilik olgusuyla açığa çıkan paradoksuna ilk işaret edenlerden biri kadın filozof Hannah Arendt'ti. Hannah Arendt şöyle diyordu; "Eşitlik bize verilmiş değildir, o adalet ilkesince yön verildiği ölçüde insani örgütlenmenin sonucudur." Eşit olarak doğmayız. Karşılıklı olarak eşit haklara sahip olduğumuzu birbirimize garanti etme doğrultusundaki kararımıza güvenen bir grubun bireyleri olarak eşit hale geliriz.

Mülteciliğe hak temelli bir yaklaşımın toplumsal hayatın her alanında yaşama geçirilmesinin yolu, Arendt'in de işaret ettiği gibi, ortak ve barış içinde bir yaşamı örgütleme iradesinden geçiyor. Kısacası, bir mülteci sorunundan söz edeceksek bu birlikte ve barış içinde bir yaşamı

örgütlenme sorunudur. Mülteci sorunu mültecilerin de bir parçası olduğu Türkiye toplumunun sorunudur. Bu anlayıştan hareketle bizler mültecilik olgusunu, toplumsal kabul çerçevesinde ele almak hedefi ile yola çıktık. Friedrich Ebert Vakfı Türkiye Temsilciliği, Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği ve TED Üniversitesi iş birliği ile 23- 24 Şubat 2019 tarihinde Türkiye'de Mülteciler ve Toplumsal Kabul Çalıştayı'nın birincisini gerçekleştirdik. Bugün de burada, alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının, belediyelerin, bilim insanlarının katılımı ile gerçekleştirdiğimiz İstanbul çalıştaya, siz değerli katılımcıların büyük katkı sunacağına inanıyoruz. Ben Friedrich Ebert Vakfı adına, bu çalıştayın gerçekleştirilmesinde emeği ve katkılarından dolayı Beşiktaş Belediyesi Yabancılar Dayanışma Merkezi sorumlusu Aydın Söylemez nezdinde Beşiktaş Belediyesi'ne, Zafer İyidoğan nezdinde Karaoğlan Gençlik Merkezi'nin tüm emekçilerine, Prof. Dr. Kezban Çelik nezdinde TED Üniversitesi'ne, Sayın Özgür Tüfekçi ve Levent Ayaşlıoğlu nezdinde de paydaşımız Dünya Evimiz Uluslararası Dayanışma Derneği'ne teşekkür ediyorum. Ancak, emekle yapılan tüm işlerde olduğu gibi burada da mutfakta çalışan, Ankara'da büyük bir çalıştay gerçekleştirmemiz ve burada da sizlerle buluşmamız için hiçbir karşılık beklemeden gecesini gündüzüne katan genç arkadaşlar var, onlar etkinliğimizin görünmez kahramanları; bu çerçevede sevgili Aynur Yılmaz'a, Alev Aydoğan'a ve Gül Ayaşlıoğlu'na da teşekkür ediyorum. Tekrar hoş geldiniz.

SOSYAL UYUM OTURUMU

Moderatör Ebru Ergin

KATILIMCILAR

Erhan Kurtarı Yıldız Teknik Üniversitesi

Gülistan Yarkın Akademisyen

M. Reza Lakzadeh Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Hamza Pamuk Almanya Büyükelçiliği

Nasip Karacık Kadıköy Belediyesi

Aydın Söylemez Beşiktaş Belediyesi

Nilay Etiler İstanbul Tabip Odası

Erdal Güzel Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası

İkram Doğan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

Erhan Keleşoğlu Şişli Göçmen Dayanışma Derneği

Zeynep İclal İncioğlu Nefes

Elif Yenigün Nefes

Emre Yıldız Kalkınma Atölyesi

Cemre Gül Mutlu: Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı

Gökhan Fidan Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı

Adil Özenç	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Leman Yurtsever	İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
Jiyan Tosun	Cinsel Şiddete Karşı Hukuki Yardım Derneği
Didem Kalafat	Zeytin Dalı Derneği
Ayşe Uzun	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
Yeşim Sinanoğulları:	Çocuk ve Gelecek Derneği
Nuran Kızılkın Farin:	Çocuk ve Gelecek Derneği
Tuba Dokur	Yurttaşlık Derneği
Avşin Akbaş	Pozitif Yaşam Derneği

İSTANBUL SOSYAL UYUM RAPORU

Sosyal uyum meselesi, gelen insanların yerel toplumla olan ilişkisini tanımlayan yatay uyum ile devlet ve hizmet sağlayıcılarla olan ilişkisini tanımlayan dikey uyum olacak şekilde iki temel başlık altında ele alınmalıdır.

Sosyal Uyumu Güçleştiren Etmenler

Saha çalışmaları ve gündelik yaşamda gözlemlenenler dikkate alındığında, sonradan gelenlerin istenmeyen ve dışlanan bir konuma getirilip, buranın kurallarına ayak uydurmak zorunda bırakıldığı ve kurallara uyup uymadıklarına bakılmaksızın “buralı” olamadıkları anlaşılmaktadır. Kimliğin ön şartının mekân olduğu ve mekânaeklemlenmeden kimliği tarif etmenin zorlaşması sebebiyle yatay uyum, çözülmesi gereken önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir.

Yanlış bilgilendirmelere, şeffaflık konusundaki eksikliğe ve gününbirlik politikalara, mülteci nüfusunun artması ve ekonomik refahın gerilemesi gibi faktörlerin de eklendiği göz önüne alındığında, Türk toplumunun kendini mülteci meselesinin bir parçası olarak hissetmediği gözlemlenmektedir. Mesele aslen insani iken siyasi aktörlerin ve medyanın negatif söylemleri ile siyasi bir boyut kazanmakta ve toplumsal kabulün gelişmesine engel teşkil etmektedir.

Örgütlülük ve Temsiliyet

Mültecilerin ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin haklarına erişebilmek için örgütlülükler yarattıkları bilinse de, devlet ve sivil toplum ile ortak iş yürütememeleri, temsil edilmelerinin önünde bir engel teşkil etmekte ve sosyal uyum ile kabulün yaşama geçirilmesinde sıkıntılara yol açmaktadır. Mülteciler ve geçici koruma altındaki Suriyeliler bazı belediye meclislerinde temsil edilme şansı bulsalar bile, LGBTİ+ bireyler, yaşlılar, kadınlar ve çocukların temsil edilmek konusunda sıkıntılar yaşadığı gözlemlenmektedir.

Temel Haklara Erişim

Mültecilerin ve geçici korumadan yararlananların hakları konusunda bilgili oldukları durumlarda bile haklarının devlet kurumları tarafından etkili şekilde gözetilmediği anlaşılmaktadır. Yasa ve mevzuatta belirtilen haklarının idare tarafından gözetilmemesi neticesinde, mülteciler ve geçici korumadan yararlananların ilişkili oldukları sivil toplum kuruluşlarından yardım talep etmekte olduğu düşünüldüğünde; devlet kurumlarını işlevsel kılmaya çalışmanın da hak savunuculuğunun bir parçası haline geldiği görülmektedir.

Dezavantajlı Gruplar

Çocuk evlilikleri, doğumları ve çocuğa yönelik cinsel istismar vakaları da uygulamada ciddi sıkıntıların yaşandığı konulardan önemli bir kısmını oluşturmaya devam etmektedir. Çocuk yaştaki gebeliklerde cezai işlem başlatılması yerine çoğunlukla tedbir kararları alınması şeklindeki uygulamalar gözlemlendiğinde, bu durumun takibatvekovuşturma aşamalarının ortadan kalkması şeklinde sonuçlara yol açtığı anlaşılmaktadır.

Cinsel istismar vakalarında, Çocuk İzlem Merkezi bilgilendirilerek ilk görüşmenin buradaki yetkililer tarafından yapılması ve mağdurun çocuk hastanesine sevk edilmesi gerekirken, ilk ifadelerin genellikle polis tarafından alındığı ve mağdurların herhangi bir hastaneye sevk edilmediği gözlemlenmektedir.

Mülteciler ve geçici korumadan yararlananlar arasında LGBTİ+ bireyler, seks işçileri ve HIV ile birlikte yaşayan kişilerin kendi toplumları, Türk toplumu ve devlet tarafından yapılan ayrımcılıkların hedefi haline gelmekte olduğu ve bu bireylerin sosyal hizmet merkezlerine, herhangi bir yardımdan yararlanmak amacıyla başvuramaz hale geldikleri gözlemlenmektedir. HIV ile yaşayan mülteciler ve geçici korumadan yararlanan kişiler, yürürlükte olan yasa gereği, ‘kamu sağlığını tehdit eden hastalık’ taşımaları sebebiyle geri gönderilme riskiyle de karşı karşıya kalmaktadır.

Sağlık

Geçici korumadan yararlanan Suriyelilerin yasalar tarafından tanınan haklarına, Türk sağlık sistemi içerisinde ulaşmaları konusundaki sıkıntılar ile Suriyeli hekimlerin, sağlık çalışanlarının, diş hekimlerinin ve eczacıların denkliklerinin tanınması ve sağlık sistemi içerisine entegre edilmeleri hususunda aksaklıklar olduğu gözlemlenmektedir.

Yaklaşık 5000 Suriyeli hekimin Türkiye’ye göç ettiği ve bu insanların yaklaşık 2500’ünün Avrupa ülkelerine geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Avrupa ülkelerine geçen hekimler 5 yıl denklik sürelerini tamamlayarak buldukları ülkelerde hekimlik yapabiliyorken, Türkiye’deki hukuki düzenlemeler açıkça yabancı hekimlerin denklik almasını olanaklı kılmasa dahi, Suriyeli hekimler için denklik konusunda mevcut bir gelişme bulunmadığı gözlemlenmektedir. Hemşire, diş hekimi ve eczacılar ise mevcut yasalar sebebiyle mesleklerini Türkiye’de icra edememektedir.

Dünya Sağlık Örgütü ve Sağlık Bakanlığı’nın işbirliği ile kurulan Göçmen Sağlık Merkezleri’nde 960 Suriyeli hekimin istihdam edilmesi hedeflenirken bu rakamın yaklaşık 200 hekim ile sınırlı kaldığı görülmektedir. 2019 yılı sonunda bu proje sona erdiğinde, Suriyeli hekimlerin tekrar sağlık sisteminin dışına itileceği öngörülmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler, Türksağlık sisteminden yararlanmak yerine, Suriyeli hekim ve sağlıkçıların çalıştığı, yasal izin alınmadan kurulmuş olan sağlık merkezlerinden yararlanmayı tercih etmekte. Merdiven altı olarak tanımlanan ve tespit edildiğinde hukuki prosedürler doğrultusunda kapatılması gereken bu kuruluşlar, İl Sağlık Müdürlüğü'nün bilgisi dahilinde çalışmalarını sürdürmektedir. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin bu alternatif sistemi tercih etmelerinin nedeni ise kültürel beklentilerinin bu mekanlarda karşılanacağını düşünmelerinin yanı sıra; sağlık, hastalık ve tedavi konularında beklentilerinin farklı olmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Ev sahibi toplum ile mülteci toplumu bir arada yaşadığı sürece sağlık sistemi içerisinde de bütünleşme olması gerektiği göz önünde bulundurulduğunda; aynı binada, mahallede yaşayan yerel topluluk üyeleri Aile Sağlığı Merkezi'ne kayıtlıyken, geçici koruma altındaki Suriyeliler ve ailelerinin Göçmen Sağlığı Merkezi'ne kayıtlı olması, toplum sağlığı hususunda sorunların takip edilmesini imkânsız hale getirmektedir.

Yapılabilecekler ve Toplumsal Hafıza

Tarih boyunca göç alan bu coğrafyanın kurumsal ve toplumsal hafızasındaki zayıflığı göz önünde bulundurduğumuzda, yeni bir göç dalgası ile karşılaşılması halinde aynı problemleri tekrar yaşamamak adına; devlet, uluslararası kurumlar, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin birlikte çalışarak bu hafızayı oluşturmaları yönündeki gerekliliğe dikkat çekilmelidir.

Çözüm Önerileri

Mültecilerin ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin devlet ile olan ilişkisindeki aksaklıklar ve hizmet sağlayıcılardan aldığı hizmetlere erişmesi yönündeki olumsuzlukların giderilmesi gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda, mültecilere ve geçici koruma altındaki Suriyelilere hak ve yükümlülükleri ile hukuki prosedürlerin, bu insanların geçmişleri ve kültürel birikimleri göz önüne alınarak münasip bir üslup ve yöntem ile anlatılması gerekmektedir. Aynı zamanda, kamuoyunda yaratılacak farkındalık bağlamında, bu insanların hakları ve ilgili hukuki mevzuat konusunda bilgilendirilme yapılması, yerel toplumun eğitilmesi ve bu hususta yerel toplum ve mülteci toplumu nezdinde farkındalık yaratılması zorunlu görünmektedir.

Eğitim, sağlık gibi temel hizmetlerin kamu kurumları tarafından sunulması gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşları ise uzmanlaştığı belirli alanlarda hizmet sunmalı, bir araya gelerek kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretmeli, baskı mekanizmaları oluşturarak devleti doğrudan hizmet sunması konusunda zorlamalı ve bu bağlamda denetlemelidir.

Sosyal uyumun ve kabulün en önemli göstergesi, geçim kaynaklarına ulaşmak ve yerel halk ile etkili ve karşılıklı iletişim içinde olmak şeklinde tanımlayabileceğimiz sosyal hayata dahil olma meselesi olarak değerlendirildiğinde; yerel topluluğa, mültecilerin ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin devlet tarafından kendilerine tanınan hukuki statü neticesinde sahip olduğu hakları anlatılmalı ve bu haklardan yararlanmaları sonucu elde ettikleri kazanımlar hususunda, yanlış ve eksik bilgilerin önüne geçilmesi amacıyla bilgilendirme yapılması gerekmektedir.

Yerel topluluk ile mülteci toplumunun ortak yaşam alanlarını paylaştığı ve aynı mekanları kullandığı göz önünde bulundurulduğunda, kurulan arkadaşlık, komşuluk ve iş ilişkilerinin dinamikleri bağlamında ortaya çıkabilecek sorunların çözülmesi için, yerel topluluğun mülteci toplumu hakkında bilgi sahibi olmaması, topluluğu yeterince tanımaması sonucunda ortaya çıkan korku ve nefret nihayetinde gelişen güvenlik söylemi üzerine çalışılmalıdır. Doğru bilgilendirme ile iki toplumun birbirini tanınması toplumsal kabul için ilk adım olarak değerlendirilmeli ve kültürel ortaklıklara vurgu yapılmalıdır. Sadece mültecilere yönelik politikaların değil, iki toplumu da kapsayan politikaların hayata geçirilmesi ile kurulabilecek bir birlikte yaşam zemini üzerine çalışılmalıdır.

Suriyeli hekimlerin, sağlık çalışanlarının, dış hekimlerinin ve eczacıların denklikleri tanınarak var olan sisteme entegre edilmeleri ve bu sistem içinde çalışma şansı bulmaları sağlanmalıdır. Yasadışı yollarla yaratılan alternatif sistem Türk sağlık sistemine entegre edilmelidir.

Aynı mekânı paylaşan iki toplumun farklı sağlık mekanizmalarına kayıtlı olduğu göz önüne alındığında, Sağlık Bakanlığı'nın mültecilere ve geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik sağlık göstergelerini ayrı topladığı ve Türk toplumuna yönelik verilere dahil etmediği anlaşılmaktadır ve bu durumun yarattığı risk toplum sağlığı bağlamında ele alınmalıdır. Bulaşıcı hastalıkların iki topluluğu kapsayan bir hızla yayıldığı düşünüldüğünde, aynı mekanları paylaşan insanların aynı hekimlerce ortak bir sağlık sistemi içerisinde tedavi edilmesi ve istatistiklerin iki toplumu da kapsayan bir yöntemle ortaya çıkarılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Göçmen sağlığı merkezlerinin başvuru üzerine çalıştığı ve istatistiklerin şeffaflıkla paylaşılmadığı düşünüldüğünde, kayıtların ne ölçüde özenli tutulduğu öngörülememektedir. Mültecilere ve geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik '*hastalık ve pislik*' suçlamaları sağlık sistemindeki ayrışmanın bir ürünü olarak nitelendirildiğinde, aynı aile hekimine kayıtlı olmaları durumunda bu negatif söylemlerin gerçeklikte bir karşılığının olmadığı yerel topluluk tarafından anlaşılması kolaylaşacağı düşünülmektedir.

İSTİHDAM OTURUMU

Moderatör

Kezban Çelik

KATILIMCILAR

Ulaş Sunata

Bahçeşehir Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi

Sibel İpekçioğlu

Bilgi Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi

Kuvvet Lordoğlu

Akademisyen

Utku Güven

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Tevfik Güneş

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu

Gülcan Yıldız

Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

Eda Dikmen

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

Gonca Doğan

Hayata Destek Derneği

Burcu Boy

Sivil Toplum Çalışanı

İSTANBUL İSTİHDAM RAPORU

Genel Tablo

Türkiye’de çalışan işçilerin %33’ünün kayıt dışı çalışmaya zorlandığı, sendikalaşma oranının % 11 olduğu ve çalışanların yalnızca % 5- %6’sının toplu sözleşmeden yararlandığı bir istihdam ortamının söz konusu olduğu düşünüldüğünde bu sayısal veriler göstermektedir ki; Türkiye’de emeğe karşılık gelen adil bir ücret, insani çalışma koşulları, çalışanın kişinin ve ailesinin sosyal güvenliği ve örgütlenme hakkı ile tanımlanabilecek, insan onuruna yakışır bir istihdamdan söz etmek mümkün değildir. Böyle bir ortama yaklaşık 2 milyon mülteci ve geçici koruma altındaki Suriyelilerden oluşan işgücünün de eklendiği düşünüldüğünde, kayıt dışı çalışmaya zorlanan işçilerin, çocuk işçiliğinin, iş kazaları ve ölümlerin artmasının kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır.

15 yaşından küçük çocukların çalıştırılması için özel izinlerin gerekli olduğu yasalarda açıkça belirtilmiş olsa da bu durumun çocuk işçiliğinin önlenmesine fayda sağlamadığı göz önüne alındığında, bu meseleye çözüm bulma konusunda sivil toplumun ve sendikaların yapabileceklerinin, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nı bilgilendirmek ve çalışanların eğitimini sağlamak ile sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. İlgili bakanlığa yapılan bildirimlere ve bakanlığın müdahalelerine rağmen işyerlerinde çocuk işçilerin çalıştırıldığı gözlemlenmektedir.

Normal koşullarda kamunun istihdamını düzenleyen bir kurum olarak çalışması ve işsiz bireylere uygun iş olanakları yaratması beklenen İŞKUR’un özel istihdam büroları gibi bir çalışma sistemi olduğu gözlemlenmektedir. İşsizlik fonundan gelen paranın işsizlik sorununu gidermede yahut mülteci ve geçici koruma altındaki işçilere insan onuruna yakışır iş olanaklarının yaratılmasında kullanılması yerine iş başı eğitimlerinde kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Türkiye’deki sendikacılık anlayışı ve bunun pratiğe yansıyan sorunları göz önünde bulundurulduğunda, kayıtlı işçilere ulaşım kısmen kolay olsa bile kayıt dışılıkla mücadele etmek için farklı bir sendikal örgütlenme anlayışı gerektiği anlaşılmaktadır.

Kayıt dışı çalışan işçilerin sendikal yapılarda örgütlenmesinin mevzuata aykırı olduğu düşünüldüğünde, ilk olarak işçilerin kayıt altına alınması meselesine bir çözüm bulunması gerektiği daha sonra ise sendikal yapılara yönlendirilmeleri gerektiği anlaşılmaktadır. Bu durumun farklı bir örgütlenmeyi zorunlu kıldığı göz önünde bulundurulduğunda, sendikaların kayıt dışı çalışılan alana dokunmadığı gözlemlenmektedir, özellikle tarım alanında çalışan işçilere bakıldığında bu yaklaşım çok açık gözlemlenebilmektedir; örnek verecek olursak, kayıt dışı çalışan tarım işçilerini hedef alan sendikal çalışmalar yapmak yerine, devlet kurumlarında kayıtlı işçiler arasında sendikal faaliyetler yürütülmektedir.

Türkiye kayıt dışı çalışan mülteci ve geçici koruma altındaki işçi ve işsizlerin sayısının

yaklaşık 1.750.000 olduğu göz önüne alındığında, çok büyük bir istihdam problemi ile karşı karşıya olunduğu görülmekte ve bu problemin çözümünün ancak merkezi bir politika ve merkezi bir yapılanma ile mümkün olduğu anlaşılmaktadır. İşsizlikle, kayıt dışılıkla ve güvencesizlikle etkili şekilde mücadele etmek için ilgili Bakanlıklardan, kamu kurumlarından ve sendikalardan oluşacak, iş birliği halinde çalışacak bir yapıya; iş sağlığı, toplu sözleşme kanunlarında düzenlemeler yapılmasına ve sendikaların denetim alanının genişletilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Mültecilerin Durumu ile İlgili Yapılabilecekler

Mültecilerin geldikleri yeni yere ve bu yeni yerdeki yaşamlarına tutunmaya çalışırken kayıtlı çalışma gibi bir önceliklerinin olmayışı, kayıt altında çalışmalarını durumunda sosyal yardımların kesilmesi ihtimali düşünüldüğünde ve bu meselenin kendi inisiyatifleriyle çözemeyecekleri kadar büyük bir mesele olduğu düşünüldüğünde, anlaşılır bir durum olarak nitelendirilmektedir. Dolayısıyla, kayıt dışı çalışma, çocuk işçiliği, düzenli ücret ödenmemesi gibi problemler için devlet, sendikalar, sivil toplum üniversitelerin bir araya gelerek çözüm üretmesi zorunlu bir hal almaktadır.

Mülteci ve göç alanındaki çalışmalarında birçok bakanlık ve devlet kurumu görev almakta olsa dahi, çalışmalarını organize etmekle görevli Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün gücünün yetersiz kaldığı durumlar gözetildiğinde, ilgili çalışmalarda koordinasyon sıkıntısı ve çok başlılık gibi sıkıntıların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Mültecilerin ve geçici koruma altındaki Suriyelilerin ne iş olursa olsun yapmaya hazır olmaya zorlanmaları nitelikli istihdamın gerçekleşmesinin önündeki önemli engellerden birisini oluşturmaktadır. Mültecilerin ve geçici korumadan yararlananların mesleki formasyonları ve yetkinliklerinin bilinmesi halinde bile dikkate alınmaması, bu bilgilerin kapsamlı bir şekilde toplanması ve değerlendirilmesi sonucu nitelikli istihdamın önünün açılabilirliğini göstermektedir. Aynı zamanda mesleki yetkinlikler için birçok mesleğin denkliğinin sağlanamamış olması, bu denkliklerin sağlanması durumunda nitelikli istihdamın gelişeceğinin göstergesidir.

Sahada gözlemlenen en önemli sorunlardan biri ise hem kamuda hem de özel sektördeki işverenlerin mülteci ve geçici korumadan yararlananların haklarına yönelik bilgi eksikliğidir. Bu bilgi eksikliği sonucu hem iş dışı eğitim programlarına katılımda, hem de çalışma izni alınması aşamasında aksaklıklar yaşanmakta. Çalışma izninin alınması 8 aya varan bir sürece tekabül ederken, meslek kodu tanımlanması ve nitelikli meslekler için diploma şartının olması bu mesleklere erişmenin önünce bir engel teşkil etmektedir.

Mültecilerin ve geçici korumadan yararlananların çalışma hayatına ve iş piyasasına katılmalarının sosyal uyum açısından önemi düşünüldüğünde, bu katılıma etki eden negatif söylemlerle, ırkçılıkla ve yabancı düşmanlığıyla mücadelenin, yerel seviyelerden ve mahallelerden başlanarak geliştirilmesi

gerektiği anlaşılmaktadır. Yerel politikalar geliştirenerek, yukarıdan aşağya doğru oluşturulacak genel politikaların barındıracağı hatalardan ve bürokrasiden kaynaklanan aksaklıkların önlenmesinin sağlanacağı öngörülmektedir.

İstihdam meselesinin ana aktörlerinden olan işverenlere yönelik kapsamlı programlar oluşturulması aracılığıyla işverenler için mülteci ve geçici korumadan yararlananların istihdam edilmesinin öneminin devlet, uluslararası kurumlar ve sivil toplum tarafından anlatıldığı, istihdamın sosyal ve insan hakları boyutunun vurgulandığı farkındalık çalışmaları yapılmalı ve işverenlerin bu alanda farkındalık kazanması sağlanmalıdır.

Çocuk İşçiler ve Kadın İşçiler

TÜİK'in 1994 yılından itibaren, çocuk işgücüne yönelik 4 yılda bir yaptığı anketleri kamuoyuyla paylaşmayı 2012 yılından itibaren bırakması, çocuk işçiliğinde yaşanan büyük artışın sonucu olarak değerlendirilmekte. Özellikle sınır illeri şanlıurfa, Mardin, Kilis ve Hatay'da ilkel ve insani olmayan koşullarda, 8 ve 13 yaş arası çocukların haftalık 50 liraya çalıştırıldıkları bilinmektedir.

Sahada ulaşmakta en çok zorlanılan grup 15-18 yaş arası çocuklar olarak nitelendirilmekte. Bu yaş aralığındaki çocuklar arasında kız çocuklarında evlilik, erkek çocuklarında ise çocuk işçiliği ve eğitim hayatına devam etmemek gibi sıkıntılar mevcut. Bu yaş grubunun niteliğinin artırılmasının, eğitimlerine devam etmelerinin Millî Eğitim Bakanlığı'nın desteği ve mesleki kurslara ile meslek liselerine yönlendirmesi aracılığıyla sağlanacağı öngörülmektedir. Ailelere yapılacak maddi teşviklerin de bu çocukların bahsi geçen kurslara gönderilmesi ve böyle bir projenin yaşama geçirilmesi için önemli bir güce sahip olacaktır.

Çocuk işçiliğinin engellenmesi yönünde politikalar üretilmesi, geliştirilmesi ve bu hususta denetimlerin sıklaştırılması gerekmektedir. Bu politika ve denetimlerin sonuç verebilmesi için, çocuk işçiliğinin ısrarlı ve istikrarlı bir şekilde haber yapılması ve gündem oluşturularak toplum nezdinde farkındalık yaratılması gerekmektedir.

Yerel topluluk ve mülteci toplumu arasındaki kültürel ve demografik yapı anlamındaki öznellikler çalışma hayatına katılım hususunda da farklı algılanmalara sebep olmaktadır; özellikle mülteci ve geçici korumadan yararlanan kadınların istihdamı söz konusu olduğunda, çok küçük sayılarla karşılaşılmaktadır.

İŞKUR

Sivil toplum kuruluşları, mülteciler ve geçici korumadan yararlananların iş bulmalarını kolaylaştırmak amacıyla İŞKUR ile ortak çalışmalar yürütmekte. İŞKUR'un iş bulma konusunda bu

insanlara destek olmasına rağmen, işçinin iş yaşamını ve işçi-işveren arasındaki sözleşmenin devam edip etmediğini takip etmiyor oluşu problemlerin giderilmesinin önünde bir engel teşkil etmektedir.

İŞKUR'un düzenlediği istihdam garantili meslek eğitim programlarına rağmen eğitim süresi ve çalışma izni çıkarma süresinin çakışması, başka problemlere sebep olmaktadır. Bir eğitim programı yaklaşık 3 ay sürerken, mevzuat gereği çalışma izni çıkarmak daha uzun bir süre alıyor ve izin çıkmadığı için istihdam edilme aşamasında sorunlarla karşılaşılıyor. Bu problemler göz önüne alındığında, ilgili mevzuat düzenlenirken bu sıkıntıların göz önünde bulundurulması gerektiği anlaşılmaktadır.

Mesleki Eğitim

Millî Eğitim Bakanlığı ile yapılan protokol kapsamında açılan mesleki eğitim kurslarına katılım için geçici koruma altındaki Suriyelilere yol harçlığı verilmekte ve bu kurslarla geçici koruma altındaki Suriyelilere nitelik kazandırılması amaçlanmaktadır, ancak iş pratiğe döküldüğünde, meselenin hayatına katılmaktan çok verilen yol harçlığını almaya dönüşen bir hal aldığı anlaşılmakta ve ilgili kurs sona erdiğinde ise bu hedeflerin hiçbirisine ulaşılamadığı gözlemlenmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşlarının, sahada İŞKUR'un yetişemediği noktalarda yani iş ve meslek danışmanlığı meselelerinde mültecilere ve geçici koruma altındakilere yardım ettiği bilinmektedir. Mültecilerin ve geçici koruma altındakilerin devlet kurumlarına güven duymadığı durumlarda sivil toplum kuruluşları güvende hissettikleri ve güvenle ulaştıkları aktörler haline gelmekte. Bu sebeple, mültecileri ve geçici koruma altındakileri anlamak, niteliklerini, tecrübelerini ve travmalarını öğrenmek amaçlandığında, sivil toplum kuruluşlarının sahada bulunmaları kaçınılmaz hale geliyor.

Sivil toplum kuruluşlarının proje bazlı çalışan yapılar olduğu ve projelerin sonlanmasıyla ilgili çalışmanın da sonlandığı gözetildiğinde, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları sonucu biriktirdikleri bilgilerin ve elde edilen verilerin toplanması, yayılması ve kalıcı kurumlara aktarılıp sürdürülebilir sonuçlar elde edilmesi için organizasyonlara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

HUKUK OTURUMU

Moderatör

Erhan Küçük Akademisyem

KATILIMCILAR

Neşe Şahin Taşgın: Maltepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü

Sibel Güneş İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi

Erdoğan Kalıntaş Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

Jiyan Kaya Cinsel Şiddete Karşı Hukuki Yardım Derneği

Dicle Yücekaya Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

İSTANBUL HUKUK RAPORU

Genel Tespitler

Kişinin kendine yaşamının kimsenin desteğine ihtiyaç duymadan idame ettirebilmesi için öncelikle yasal statüsünde hukuki öngörülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Anayasa'daki sadece zorunlu göç ile gelenler değil, düzenli göç ile gelenleri de kapsayan genel kurala göre, tüm yabancılar T.C. vatandaşlarıyla eşittir, istisna ancak, yabancıya tanınan hakların kanunlarla kısıtlanmasındadır.

AB standartlarına göre geçici koruma süresinin maksimum 3 yıl olması öngörülmekte ve bu süre içerisinde bireysel başvuruların alınarak kararlar ihdas edilmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye'deki yürürlükte olan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geçici korumanın süresi belirlenmediği gibi, geçici koruma statüsüne sahip bireylerin uluslararası statülere başvuramayacağı da açıkça belirtilmiş durumda.

Bakanlar Kurulu kararıyla istisnai olarak vatandaşlık verilen 70 bin kişi haricinde, Türk hukukuna göre, geçici koruma statüsündeki bireylerin T.C. vatandaşlığına geçiş hakları da bulunmamaktadır.

Geçici koruma statüsünün sosyal uyumu doğrudan etkilediği gözetildiğinde, Türk hukuk sisteminde geçici korumadan yararlanan kişilerin geleceğinin tanımlı olmayışı ve uluslararası hukukun bireyin uyumunu kolaylaştırmasına ve aile birleşimini hak olarak görmesine rağmen, Türkiye'nin bu insanlar nezdinde aile birleşimini hak olarak görmeyişi, sosyal uyumun kolayca sağlanacağı bir ortam olmadığının göstergeleri olarak nitelendirilebilir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda kişisel bilgilerin belgeye göre, belgenin olmadığı durumlarda beyana göre alınması gerektiği açıkça belirtilmiş olmasına rağmen beyana dayalı bilgiler alınırken gereken teknik kurallara uyulmadığı için medeni durumla ilgili bilgilerde birçok yanlışlıklar ortaya çıkmakta ve bu yanlışlıklar bu kişilerin yaşamında ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Kişisel dosyalara yönelik yanlış bilgilerin düzeltilmesi için Göç İdaresi tarafından başlatılan veri güncelleme çalışmasında ise kişisel bilgilere yönelik değişiklik yapılması için belge sunulması beklendiğinden, var olan sıkıntıların giderilmesi imkânsız hale gelmekte.

Türkiye, asimilasyona neden olduğu gerekçesiyle Avrupa'da yaygın şekilde kullanılan entegrasyon kavramı ve bu bağlamda uygulanan politikalar yerine, karşılıklı uyumu vurgulayan harmonizasyon kavramını ve politikalarını öne çıkarmakta. İlgili yasal düzenlemelerde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bu politikaları hayata geçirmekle yetkili kılınmış, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılabileceği belirtilmiş olsa bile bu mesele bütün detayları ile

düzenlenmemiş ve altı doldurulmamıştır. Bu meselenin tek bir kurum tarafından yürütülemeyecek kadar karmaşık olduğu dikkate alındığında, birçok uzmanlık alanını kapsadığı ve birçok kurumun koordineli çalışması için nitelikli bir yapıya ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

Mültecilerin ve geçici korumadan yararlananların haklarına erişme konusunda yaşadıkları sıkıntıların kaynağının mevzuatın sağlıklı bir şekilde oluşturulamaması olduğu düşünüldüğünde, eğitim hakkının sadece Milli Eğitim Kanunu ile düzenlenmiş bir hak olmayışı ve nüfus yönetmeliğini de ilgilendiriyor olması gibi detaylar da göz önünde bulundurulduğunda, bütün bu haklara yönelik kurulların ve bu haklara erişim meselesinin iç içe geçmiş olduğu anlaşılmaktadır.

İstihdam

Bireyin kendi kendine yetebilmesi için ilk ihtiyacının geçim kaynaklarına erişim olduğu düşünüldüğünde, mültecilerin ve geçici koruma altındakilerin istihdam olanaklarına erişmesinin sosyal uyumları açısından büyük önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

İlgili yasal düzenlemelere göre vatandaş olmayan herkes yabancı olarak tanımlanıyor ve çalışmaları da Aile, Sosyal Hizmetler ve Çalışma Bakanlığı tarafından verilen bir izne bağlı hale getiriliyor.

Yaklaşık bir yıl önce yürürlüğe giren Uluslararası İşgücü Kanunu'nda geçici koruma dan yararlananların çalışabilmesi hususunda kolaylıklar sağlanmasının yanı sıra, bir yabancı işçi çalıştırılabilmesi için on T.C. vatandaşı işçinin çalıştırılması şeklinde konulan kota dikkate alındığında; göçe zorlanmış kişilerin yaşam kaynaklarına erişim hakkı ve çalışma izni almasının, temel görevi yaşam hakkını korumak olan devlet tarafından yeterince gözetilmediği gözlemlenmektedir.

Mültecilerin ve geçici koruma altındakilerin işgücü piyasasına erişebildikleri ve istihdam edildikleri durumlarda dahi hiçbir sosyal haktan yararlanamadıkları; bunun yanı sıra çalışma izni alarak istihdam edildikleri takdirde, aldıkları sosyal yardımın kesilmesi sebebiyle kayıt dışı çalışmayı tercih ettikleri de göz önünde bulundurulduğunda, sosyal yardım politikalarının işgücü piyasalarına erişimin önünde bir engel olduğu gözlemlenmektedir.

Eğitim

İlgili yasal düzenlemelerde mültecilerin ve geçici koruma altındakilerin eğitim hakkı net şekilde tanımlanmış olsa bile pratikte bu hakka ulaşmada iki önemli sorunla karşılaşılmakta. Bunlardan ilki, eğitim hakkına erişmek için adres kayıt sistemine kayıtlı olmak koşulu olmasıdır; mültecilerin ve geçici koruma altındakilerin sisteme kaydolmak için Nüfus Müdürlüklerine kontrat, fatura gibi belgeler ibra etmek zorunda olmaları, bu belgelere erişimi kolay olmayan mülteci ve geçici korumadan yararlanan kişiler için çocuklarının eğitim hakkına erişiminin önünde büyük bir engel olarak durmaktadır. Bir diğeri ise, okul yönetimlerinin mülteci ve geçici koruma altındaki çocuklara

yönelik tutumu; herhangi bir hukuki dayanakları olmasa dahi bazı okul yönetimleri mülteci ve geçici koruma altındaki çocukları okullara kayıt etmiyor ve hatta çocuklar okula kaydedilse bile maruz kaldıkları ayrımcı muamele ve uygulamalar sonucu okula devam etmiyor ya da edemiyorlar. Milli Eğitim Müdürlüklerinin bu konuyu takip etmesi beklenirken, standart bir uygulama olmadığı ve ilçeden ilçeye değişen uygulamalar olduğu gözlenmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi ve eğitim konusunda haklara erişimin önündeki engellerin aşılabilmesi için standart ve kapsamlı bir devlet politikasına ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Sınır Dışı Etme

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 54. maddesinde açıkça belirtildiği üzere, Türkiye Cumhuriyeti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiler, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturdukları tespit edildiği durumda sınır dışı edilebilmektedirler, sınır dışı etme kararına karşı izlenecek yargı yolu YUKK'da açıkça belirtilmiş olsa dahi yabancıların bu kapsama girip girmediğinin hangi kritere göre kim tarafından ve nasıl belirleneceği açıkça ifade edilmemiştir. Bunun yanı sıra, 676 sayılı KHK ile yapılan değişiklik doğrultusunda hakkında sınır dışı edilme kararı verileceklerin kapsamı genişletilmiştir, ve bu KHK kapsamında alınan sınır dışı edilme kararlarına karşı yargı yoluna başvurulsa dahi mahkeme kararı beklenmeden sınır dışı karar uygulanabilir hale getirilmiştir. Kişinin mahkumiyeti ya da adli soruşturmaya maruz kalmış olması bu kişinin kamu güvenliğini tehdit ettiği yönünde bir değerlendirmeye gerekçe olarak kullanılmakta ve sınır dışı edilme sebebi sayılmaktadır. Aynı zamanda HIV'li mülteciler kamu sağlığını tehdit ettikleri gerekçesiyle gönüllü geri dönme adı altında sınır dışı edilmektedirler. Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerine ve geri göndermeme ilkesine (non-refoulement) ters düşen bu uygulamalar, sınır dışı edilmenin "kamu düzenini tehdit etmek" gibi geniş bir ifade ile kolaylaştırılması sonucu daha da vahim bir hal almaktadır.

Dezavantajlı Gruplar

Özel gereksinimli mülteci ve geçici koruma altındakilerin mevcut yasal hizmetlere erişimi konusundaki sorunlar ve yaşadıkları mağduriyet Türkiye vatandaşı olan özel gereksinimli bireylerin yaşadığı sorunların da ötesinde bir hal almaktadır. Bunun yanı sıra, LGBTİ bireylerin iş piyasasına erişimde sıkıntılar yaşarken engelliler bireyler için yaşamın her alanında sıkıntılar yaşamakta ve bu mahrumiyet eğitimden mahrum kalan çocuklar ve kadınlar gibi grupları da kapsayarak genişlemekte.

Uluslararası koruma ve başvuru sahiplerinin hak ve hizmetlere erişimleri hususundaki yükümlülüklerinin Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu tarafından, geçici koruma altındakilerin hak ve yükümlülüklerinin ise Geçici Koruma Yönetmeliği ve YUKK tarafından düzenlenmekte olduğu düşünüldüğünde hangi hak hizmetlerden yararlanabileceklerine uygulamacının karar verdiği anlaşılmaktadır. Nihayetinde, mülteciler ve geçici koruma altındakilerin hukuki statüleri dolayısıyla

Türkiye vatandaşlarının yararlandığı evde bakım hizmeti veya huzurevi gibi hizmetlerden yararlanamadığı anlaşılmaktadır.

Yerel Yönetimler

Türkiye’de mültecilerin hukuki statülerinin belirlenmesinde ve kayıta tek yetkilinin, Eylül 2018 itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olmasının yanı sıra, mültecilerin hak ve hizmetlere erişiminin takibini ve yönlendirmesini yapacak kurumlar bulunmamaktadır. Bu sorumluluğu sivil toplum kuruluşlarının üstlendiği düşünüldüğünde, bu kuruluşların zaman zaman birbirini tekrar eden ve ihtiyaçlara cevap vermeyen uygulamalar yapabileceği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, mülteciler ve geçici koruma altındakiler için muhatap olunacak ilk kurum olması sebebiyle yerel otoritelere ve sosyal uyumu kolaylaştırıcı etkisi sebebiyle belediyelere takip ve yönlendirme konusunda büyük bir yükümlülük doğmakta ve bu yükümlülüğün en iyi şekilde üstlenilmesi gerektiği gözlemlenmektedir.

Mülteciler ve geçici koruma altındakiler için sorumluluk üstlenmesi beklenen belediyelerin Belediye Kanunu’nda belirtilen hükümler dolayısıyla bu kişilere ayniyardımdışında sosyal hizmet ve yardım sunamadığı anlaşılmaktadır. Belediye Kanunu’nun, 13. maddesinde açıkça “Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir” denilmesine rağmen 14. maddesinde ‘vatandaş’ ibaresi kullanılması, mültecilere ve geçici koruma altındakilere hizmet götürmede belediyelerin çekimser kalmasına sebep olmaktadır.

Bunun yanı sıra, en önemli sorunlardan bir diğerinin ise belediyelerin yıllık bütçe ve strateji planlarına mülteci ve geçici koruma altındakilere hizmet sunacağına ilişkin ifadeler eklememesi durumunda Sayıştay denetimi aşamasında problemlerle karşılaşmaları olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılabilecekler

Toplumsal hassasiyetler gözetildiğinde ve uluslararası hukuk ile evrensel insan hakları ilkeleri dikkate alındığında statüler arasında kademeli bir geçiş sağlanmasının daha sağlıklı olduğu düşünülmektedir. Doğrudan vatandaşlık yolunun açılması yerine, mevzuat değişikliklerine gidilmesi yoluyla uzundönem ikamet hakkının tanınmasının sosyal uyum ve toplumsal kabula açısından daha anlamlı olacağı düşünülmekte.

Devletin ekonomik sorunları olanları sosyal yardımlarla desteklemek yerine, yoksulluk sınırı altında yaşayan vatandaşlara ve statüsüne bakılmaksızın yabancılara asgari gelir desteği sağlaması, bunun yanı sıra asgari ücretle çalışan kişilere de destek sağlamayı kesmemesi gerekmektedir. Türkiye’nin gelişmekte olan bir ülke olması dolayısıyla kaynaklarının sınırlı olması bu önerinin yaşama geçirilemeyeceği anlamına gelmemektedir. Nitekim, 2015 yılında Çalışma Bakanlığı sosyal uzmanlarının raporuna göre; Türkiye’de sosyal kurumlara ayrılan fonlar tek bir fonda toplandığında, yoksulluk sınırı altındaki tüm bireylere asgari gelir desteği sağlanabiliyor ve gayri safi milli hasılayı

etkilemiyor.

Belediyelerin mültecilere ve geçici koruma altındakilere yönelik gerekli her türlü hizmeti sunabilmesi için Belediye Kanunu'ndaki 13. Ve 14. maddelerin netleştirilmesi yönünde düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun yanı sıra, Büyükşehir Belediyelerinde, Gaziantep'te olduğu gibi göçmenlerle ilgili daire başkanlığı ya da Adana'da olduğu gibi daire başkanlığının altında müdürlük kurulabildiği düşünüldüğünde, bu gibi uygulamaların örnek teşkil etmesi gerekmektedir.

MEDYA OTURUMU

Moderatör

Bülent Mumay Gazetici

KATILIMCILAR

Ali Topuz Gazete Duvar

Filiz Gazi Gazete Duvar

Şükran Şençeliker Medyascope Tv.

Soner Çalış Ardıç Dayanışma Derneği

Murat Çelik Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

Seda Süral Öğrenci

İSTANBUL HUKUK RAPORU

Tespitler

Suriye iç savaşı ile birlikte ülkesinden kaçarak yeni bir yaşam kurmak isteyen kişilere karşı, negatif bir toplumsal bakış açısı geliştiği ve bu durumun artış gösterdiği gözlemlenmektedir. İnsanların kültürel olarak eklenmeleri, kendi gelenekleri ve renklerini koruyarak ile bir arada barış içinde yaşamalarını sağlamak medyanın hem bir sorumluluğudur hem de bu hassasiyet geliştirmesi gereken bir alandır.

Geçici koruma altındaki Suriyeliler Türkiye'ye gelmeden önce de medyada, dini, etnik ve cinsiyet temelli ayrımcı ve ırkçı söylemlerin hakim olduğu gözetildiğinde, büyük bir nüfusa sahip Romanların, 500 yıldır bu coğrafyada yaşayan ama bir türlü buralı sayılmayan Yahudilerin, öte yandan Kürtlerin ve kadınların çok uzun bir süredir medyada hırsızlık, fuhuş gibi suçlamaların hedefi haline geldiği ve insanlık onuruna yakışmayacak negatif söylemlere maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, öncelikli olarak çözülmesi gereken problem medya çalışanlarında gözlemlenen ayrımcı ve negatif söylemlere sebep olan bu düşüncelerin değiştirilmesidir.

Medyanın araştırma ve hesaplama yaparak işleyen bir mekanizması olduğu düşünüldüğünde, mülteciler ve geçici koruma altındakilere yönelik haber yapılırken mesleğin temel ilkelerinden olan araştırma, hesaplama ve teyit etmenin göz ardı edilmesinin bu insanlara yönelik negatif söylem ve ayrımcı tutumların artmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Bolu belediye başkanının açıklamaları üzerine yapılan haberlerden örnek verecek olursak, medyanın öncelikli olarak yasal düzenlemeleri incelemesi, belediyenin yetki ve yükümlülükleri üzerine araştırma yapması, Bolu'daki mülteci ve geçici korumadan yararlanan insan sayısını gözetmesi, belediye bütçesinden ne kadar paranın bu insanlara harcadığını araştırması ve ondan sonra bu mesele ile ilgili haber yapması gerektiği anlaşılmaktadır.

Bağımsız medya kuruluşları cinsiyet temelli ayrımcı söylemlere karşı gelişme kat etmiş; uluslararası koruma, mülteciler ve geçici koruma altındakiler ile ilgili ayrımcı dil temizleme yönünde ilerleme sağlamış olsa bile, bu hususta terminolojik bir bilgi eksikliğinin olduğu, kavramların doğru şekilde ve uygun bağlamda kullanılmadığı ve bu konudaki bilgi eksikliğinin devam ettiği gözlemlenmektedir.

Geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik negatif söylemler medyada yer bulmaya devam etmekte ve bu kişiler medya tarafından 'komşuları ile kavga eden, eczacı döven, tacizci, tecavüzcü, saldırgan' olarak nitelendirilmeye devam etmektedir. Ana akım medyada geçici koruma altındaki Suriyeliler için 'kardeşimizdir' şeklinde nitelendirmeler devam etse bile, haberlerde kullanılan negatif söylem, tanım ve sıfatlardan vazgeçilmediği gözlemlenmektedir.

Mültecilere ve geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik pozitif söylemlerin kullanılmasının ve başarı öykülerinin medyada yer bulmasının negatifsöylemleri, ayrımcıdili ve düşünceleri dönüştürmesi beklense bile; az sayıdaki pozitiförneğin, bütüne yayılan negatif yaklaşımın ve bu konudaki sorumlulukların üstünü örterek dışlama ve ayrımcılığın en ince biçimini ürettiği ve beslediği düşünülmektedir. Medyanın bu meseleyi tek bir boyutu ile ele alıp geriye kalan bütün boyut ve detaylarını görmezden gelerek ve eleştirel yayın yapmaktan kaçınarak, ayrımcılığı beslediği gözlemlenmektedir.

Toplumun bilgilendirmekten korkmamak gerekiyor. Negatif durumlarda bile konu bütün açıklığıyla ayrıntısıyla verilmeli ki suç şahsi kalsın ve soyut mülteci düşmanlığına karşı çıkılabilsin. Haber mülteci, Suriyeli, Afgan gibi soyut isimler yerine somutlaştırılarak adı, doğum yeri, ne kadardır Türkiye'de olduğu bilgileriyle verilirse büyük başlık tehlikesini ortadan kaldırır. Çünkü büyük başlık ırkçılığı tetikler.

Yapılabilecekler

Medyada karşılaşılan negatif dilin ve ayrımcılığı besleyen anlayışın değiştirilmesi ve iyileştirilmesi gerekmektedir. Mültecileri ve geçici koruma altındakileri hedef alan olumsuz bir haberle ya da içerikle karşılaşıldığında, şiddetli bir protestodan ziyade, sorunun ve ortaya çıkabilecek hasarın ne olduğuna dair soğukkanlı bir analiz yapılarak, haberi yapan kuruma, hedef okuyucu kitlesine ve kamuoyuna ulaşılması gerekmektedir.

Medyada çalışanlarına yönelik ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı eğitimler yapılmalı, bu eğitimlerin organize edilmesi aşamasına, teklif edilmesi aşamasına ve elde edilmesi hedeflenen pozitif sonuca ilişkin kamuoyu oluşturmaya yönelik de medya içerisinde çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Medyanın takip ve eleştirisini, haberlerin doğrulamasını, oluşan bilgilerin paylaşılıp dağıtılmasını sağlayacak ve basın kuruluşlarının haber yapmasını gözetecek bir kuruma ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.